

TÜRK EVİ KAVRAMININ TARİH YAZIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Şerife İNCEDEMİR¹

Kemal Reha KAVAS²

Öz

Mimarlık tarihçisi içerisinde yer aldığı farklı etki alanları kapsamında mimarlık nesnesini konu edinmiştir. Kültürel, toplumsal, sosyal, ideolojik değişkenler bu etki alanlarını ve mimarlık nesnesinin ele alınışını biçimlendirmiştir. Böylece mimarlık tarih yazımı, tarihçilerin farklı bakış açıları çerçevesinde organize edilmiştir. Mimarlık tarihçileri geçmişini düzenlemek, analiz etmek için günümüzde katı çerçevelere sahip olmayan, sınırları birbiri içine geçen, bir arada kullanılabilen çeşitli yöntemler izlemiştir.

Türk evi Türkiye mimarlık tarihi yazımında konu olmuş kavramlardan biridir. Genellikle geleneksel konut mimarisi, koruma alanları kapsamında düşünülen bu kavram üzerine yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar *Türk evi*'nin tipolojik çözümlenmesi, şekillenmesini etkileyen kültürel-sosyal-geleneksel-fiziksel veriler, köken tartışmaları, etkileşim alanları, farklı kültür ve coğrafyalar ile ilişkisi, günümüze yansımaları, modern dönem ile bağlantısı-karşılaştırılması gibi ilişkiler üzerinden yürütülmüştür.

Mimarlık tarihi yazımında, 19. yüzyılın sonlarından başlayarak tarihçilerin benimsediği tarih yazma yöntemleri ve bu yöntemlerin araştırma malzemesinin doğasına uygun şekilde bir arada kullanıldığı veya dönüştürüldüğü yaklaşımlar gözlenmektedir. Bu süreçte mimarlık tarihi yazımında Türk evi kavramının ele alınış yöntemleri de çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmada farklı bakış açıları doğrultusunda ele alınan Türk evi kavramının süreç içerisindeki mimarlık tarih yazımı incelenmiştir. Bu çerçevede Türk evi kavramına ilişkin olarak üretilmiş metinlerdeki tarih yazımı yöntemlerinin mimarlık tarihi yazımındaki çağdaş yaklaşımlar ve yaklaşım kategorileri çerçevesindeki konularını tespit edilerek konuya alternatif yaklaşım potansiyelleri de değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarih yazımı, Mimarlık tarihi, Andrew Leach, Türk evi.

Araştırma Makalesi | Geliş Tarihi: 15.10.2021 – Kabul Tarihi: 11.11.2021

İncedemir, Ş. & Kavas, K. R. (2021). "Türk Evi Kavramının Tarih Yazımı Üzerine Bir İnceleme". Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS), sayı 10, s. 74-86.

1 Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.
E mail: sinedemir@akdeniz.edu.tr. Orcid No: 0000-0002-1288-8962.

2 Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı. E mail: kemalkavas@akdeniz.edu.tr. Orcid No: 0000-0002-2577-1034.

AN INVESTIGATION ON HISTORIOGRAPHY OF *TÜRK EVİ*

Abstract

Cultural, societal, social, and ideological variables have shaped the interpretation of the objects and methods of architectural historiography. Thus, architectural historiography has been organized within the framework of different perspectives of historians. Architectural historians have followed various methods that can be used together to collect and analyze the past.

Türk Evi (Turkish House) is one of the concepts that has been the subject of Turkish architectural historiography. Various studies on the Türk Evi are generally examined within the scope of traditional dwellings and their conservation. The scope of these studies is typological analysis, research of cultural-social-traditional-physical data affecting the shaping of the Türk Evi, origin research, interaction area, relationship with different cultures and geographies, connection-comparison with the modern period.

Architectural history involves historiography methods which have been developed since 19th century and also approaches which are produced by the combination or transformation of these methods. In this process, there have been various methods for the elaboration of the concept of Türk Evi. This study explores the architectural historiography of Türk Evi, which has been developed through different perspectives. By identifying the positions of these methods of historiography concerning the contemporary approaches and categories of approach, potentials for alternative approaches are interpreted.

Keywords: Historiography, Architectural history, Andrew Leach, Türk evi.

1. Giriş

Mimarlığa ilişkin en eski metin Vitruvius'a (M.Ö. 90-20) ait olan *Mimarlık Üzerine On Kitap* (M.Ö. 25), Roma döneminde kendinden önceki yapıların incelenmesi ve bu incelemeler sonucunda mimarlığa dair temel ilkelerin üretilmesi üzerine kurgulanmıştır. Kitap 15. yüzyıldan itibaren mimarlık tarihi yazımında bir model olarak görülmeye başlanmıştır (Leach, 2015, s. 26-29). 16. yüzyılda Giorgio Vasari (1511-1574), *Cimabue'den Zamanımıza En Yetkin İtalyan Mimarlarının, Ressamlarının ve Heykeltıraşlarının Hayatları* (1550) kitabında sanatçıların biyografik anlatımlarını ilk kez ortaya koymuştur (Leach, 2015, s. 31-32). İlk sanat tarihi metni olarak nitelendirilen kitap, yapı ustası olan mimarı sanatçı olarak ele almış ve 20. yüzyıla kadar biyografi yazım modeli olarak kullanılmıştır (Tanyeli, 2018, s. 72-74). Vasari'yi sanat tarihçisi olarak gösteren şey, sanatı tarihsel bir olgu olarak düzenleme yöntemidir (Minor, 2013, s. 97).

18. yüzyıla gelindiğinde ise Fischer von Erlach (1656-1723) ve Johann Joachim Winkelmann (1717-1768) tarafından ortaya konulan metinler ile mimarlığa yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Fischer von Erlach, *Tarihsel Bir Mimarlık Tasarısı* (1721) adlı kitabı ile mimarlığı 18. yüzyılda dünya coğrafyasının ve insanlık tarihinin tümünü

kapsayacak şekilde ele almıştır. Bu metin ile birlikte zaman ve coğrafya fark etmeksizin bütün ürünler Erlach tarafından ortak ve zaman ötesi bir zeminde toplanmıştır (Tanyeli, 2018, s. 72-73). Johann Joachim Winkelmann, 1764 yılında yayımladığı *Eski Çağ Sanatı Tarihi* kitabı ile birlikte 18. yüzyılda sanat ve mimarlık tarihi üslupların örgütlenmesinden oluşmuş sıralı bir tarih olarak görülmeye başlanmış; sanat ve mimarlık tarihi ayrı bir uzmanlık dalı olarak benimsenmiştir (Tanyeli, 2018, s. 76). Winckelmann, Vasari'den farklı olarak kültür ve sanat arasındaki ilişkiyi kurmuştur. Sanatın en iyi örneklerinin rehber alınması gerektiğini düşünen Winckelmann, kültürün yüksek değerlerini temsil eden, tarih boyunca incelenmesi gereken örnekleri yani kanonu oluşturmaya katkıda bulunmuştur (Minor, 2013, s. 121-122).

Ampirist anlayışın devamlılığında 19. yüzyıl ortasında kültür tarihi, insana dair her şeyi kendi inceleme konusu haline getirmiştir. Bu anlayış çerçevesinde kanona ait olmayan farklı yapı türleri, mimari detaylar, üsluplar mimarlığın inceleme alanına dahil olmuştur. Dönemin şeyleri kültür bağlamında ele alma anlayışı doğrultusunda Heinrich Wölfflin (1864-1945) yapıların kendisini kaynak olarak kullandığı, görsel deneyim tarihi yazmıştır (Leach, 2015, s. 43,47). Wölfflin, ilk olarak modern mimarlık tarihinin kurucu metinlerinden olan *Rönesans ve Barok'u* (1888) ortaya koymuştur (Leach, 2015, s. 13). 1915 tarihinde yayımlanan *Sanat Tarihinin Temel Kavramları* kitabı ile birlikte sanat tarihindeki bir gelenek olan biyografiden uzaklaşıldığı, üslup ve biçim değişimlerinin önemsendiği ve bu değişimlerin kaynağının sorgulandığı bir anlayışın oluştuğu görülmektedir (Leach, 2015, s. 34-36). Wölfflin sanat tarihi için ilkeler tanımlamış ve bir tarih yazım yöntemi ortaya koymuştur (Minor, 2013, s. 118).

Tüm bu gelişmeler ile birlikte 20. yüzyılda mimarlık hakkında yazma konusunda disiplinler arası farklı tarih yazım yaklaşımlar doğmuştur ve mimarlık tarihi yüzyılın ortalarından itibaren sanat tarihinden ayrı bir çalışma alanı olarak görülmüştür (Leach, 2015, s. 48). Mimarlık tarihinin kendisini farklı bir disiplin olarak ortaya koyduğu bu tarihsel aşamadan itibaren mimarlık tarihçileri araştırma malzemelerinin doğasına uygun olan yeni kuramsal yaklaşımlar ve araştırma yöntemleri geliştirmeye çabalamışlardır.

Bu çalışma Türkiye'de gelişen mimarlık tarihi yazımında sıklıkla incelenen *Türk evi* kavramına odaklanmaktadır. *Türk evi* genellikle geleneksel konut mimarisi, koruma alanları kapsamında düşünülmüştür. *Türk evi* üzerine araştırmalar ağırlıklı olarak tipolojik çözümleme, yapı morfolojisini etkileyen kültürel-sosyal-geleneksel-fiziksel veriler, köken tartışmaları, etkileşim alanları, farklı kültür ve coğrafyalar ile ilişkiler ve bu ilişkilerin günümüze yansımaları, modern dönem ile bağlantı-karşılaştırılma gibi araştırma yaklaşımları ve değerlendirme ölçütleri üzerinden yürütülmüştür. Bu çalışmada söz konusu farklı bakış açılarından ele alınan *Türk evi* kavramının süreç içerisindeki mimarlık tarih yazımı incelenmektedir. Bu çerçevede *Türk evi* kavramına ilişkin olarak üretilmiş metinlerdeki tarih yazımı yöntemlerinin mimarlık tarihi yazımındaki çağdaş yaklaşımlar ve yaklaşım kategorileri çerçevesindeki konumları tespit edilerek konuya alternatif yaklaşım potansiyelleri de değerlendirilmektedir.

2. Mimarlık Tarihi Yazımında Çağdaş Yaklaşımlar

Mimarlık tarihi, oluşum süreci boyunca geçirdiği evreler, bu evrelerin ortaya çıkışını destekleyen farklı düşünce biçimleri çerçevesinde farklılaşmış, olgunlaşmıştır.

Günümüzde de mimarlık tarihçilerinin geçmişi ele alış biçimleri farklılık göstermektedir. 19. Yüzyılın son dönemlerinden itibaren mimarlık tarihçilerinin tarih yazım metotları Andrew Leach (1976-) tarafından kategorize edilmiştir. Bu tarih yazım yolları, erken dönemlerde keskin sınırlar ile birbirinden ayrılırken son zamanlarda sınırlar muğlaklaşmış, tarih yazım metodolojileri birbiri içine geçmeye başlamıştır. Bu bağlamda mimarlık tarihçilerinin geçmişi ele alırken izledikleri tutum ve metodolojiler Leach tarafından *yaklaşım* terimi kullanılarak yumuşatılmıştır. Leach tarihçilerin geçmişi organize etmek için kullandığı bu yaklaşımları, *üslup ve dönem, biyografi, coğrafya ve kültür, tip, teknik, tema ve analogi* olarak kategorize etmiştir (Leach, 2015, s. 54-57).

Mimarlık tarihi yazımında izlenen yaklaşımlardan *üslup ve dönem*, tarihi mimarlık ürünlerinin görünümüne göre organize etme yoludur. Mimarlık tarihinin düzenlenmesinde uzun süre kullanılmış bir yaklaşımdır (Leach, 2015: 60,63). Sınıflandırma açısından bir başlangıç noktası olmakla birlikte, istisnai örneklerin de varlığının yadsınmaması için günümüzde keskin sınırlardan uzaklaşmıştır. *Biyografi* ise Vasari'den itibaren sanatçıların, 19. yüzyıldan itibaren ise mimar, din adamı, devlet yöneticisi, kurum, ülke gibi bir varlığın tarihi ile mimarlık tarihini aynı zeminde tartışan bir yazım yöntemidir (Leach, 2015, s. 60-64). Biyografik tarih yazımına benzer şekilde *Coğrafya ve Kültür* üzerinden yürütülen tarih yazım yaklaşımı coğrafi sınırlar, ulus, devlet ve imparatorluk hakimiyet alanları, kültür ve inanış biçimlerinin ortak alanları, ortak dil bölgelerini, göç sebebi ile oluşmuş etkileşim alanlarını içine alan bir yazım yoludur (Leach, 2015, s. 68). Bahsi geçen bu tanımlı alanlar mimarlık tarihi için önemli bir başlangıç olmakla beraber değişken ve karmaşıktır. Yapılar, tarih yazım yaklaşımlarından olan *Tip* kategorisi altında formları ve organizasyonları ile işlevleri arasında bağlantı kurularak, tarihi bağlamından koparılarak ele alınmıştır. Özellikle belirli işlevlere karşılık gelen yapı tiplerinin özerk bir tarihinin olabileceği düşünülmüştür (Leach, 2015, s. 72,78). Günümüzde mimarlık tarihçileri tipolojik verileri diğer sınırlayıcı araçlar ile birlikte kullanmakta, tarih çalışması için kategori ve çerçeve oluşturmaktadır.

Leach'in (2015, s. 76-78) ortaya koyduğu tarih yazım yaklaşımlarından biri olan *teknik*, tarih boyunca üretilen, insanlığa ait tüm yapıların tarihinin yazılabileceğini ileri sürmekte, plan organizasyonu oluşturulmasından belirli bir yapı tekniğinin veya yapı ögesinin kullanımına uzanan bir yelpazede mimarlığa özgü söz konusu bilgi, beceri ve öğelerin uzun tarihsel süreçleri kapsayan özerk tarihlerinin olabileceğini varsaymıştır. Böylelikle, tarihsel bağlamlarında günümüzdeki tanımları ile mimar ve mimarlık çerçevesine girmeyen kişiler ve üretimleri de mimarlık tarihinin konusu olabilmıştır (Leach, 2015, s. 78). Üzerinde fikir yürütülen yapılar üretildikleri tarihsel bağlamları içerisinde bugünkü anlamıyla bir profesyonel disiplin olarak "mimarlık" çerçevesine alınmamış olsa da Reyner Banham (1922-1988) *teknîğe* dair tarihsel sürekliliğin tespitini "*mimarların yaptığı ve başka kişilerin yapmadığı şeyler üzerine tarih yazılması*" olarak ifade etmiştir (Leach, 2015, s. 77). *Teknik* olarak adlandırılan tarih yazım yaklaşımı çerçevesinde "çizimin, kapı, pencere, geçiş yollarının, inşaatın" tarihi yazılabilir duruma gelmiştir (Leach, 2015, s. 78). Bu bağlamda plan, yapıya ait özelliklerin ötesinde tarihsel süreçten etkilenen bir *teknik* oluşturur (Leach, 2015, s. 81). Yapıların üretim yöntemi de tarih yazımına konu edinilecek bir *teknik* olarak görülebilir.

Tema ve Analogi ise 20. yüzyıl mimarlık kuramındaki gelişmeler ile uyum sağlamak

üzere geliştirilmiş bir mimarlık tarihi yazımı yaklaşımı olarak mimarlık faaliyetlerini, tarihsel veriler ve bina ilişkileri ile bu ilişkilerin sonucunda kazanılan anlam ve mimarlık alanı dışındaki kavramlar ile oluşturulan yeni perspektifleri konu edinmiştir. Mimarlık ve diğer alanlar arasındaki sınırları, yeni yaklaşımları ele alır (Leach, 2015, s. 82).

3. Konut Tarihi Yazımı ve Sorunları

18. ve 19. yüzyıl sürecinde mimarlık tarih yazımı batı merkezci ve yüksek kültürü temsil eden kanon fikri bağlamında kurgulanmıştır (Kavas, 2009, s. 40). Mimarlık tarihi esas konu olarak anıtsal yapıları ele almayı ön planda tutmuş, tarih yazımında görülen bu seçmeci yaklaşım konut mimarisi araştırmalarının yeterli düzeyde gelişmesini ve bu konuya özgü ve tutarlı bilimsel yöntem oluşturulmasını engellemiştir (Kuban, 1995, s. 13). 20. yüzyılda değişen bakış açıları ile birlikte mimarlık, üretildiği çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik, ideolojik etkileri ile birlikte irdelenmiştir. Mimarlık tarihinin ele alınışındaki bu dönüşüm ile beraber günlük yaşamın mimarisine, ticaret alanlarına, kırsal alanlarda üretilen mimarlığa, konutlara daha çok ilgi duyulmuştur (Kavas, 2009, s. 42). 20. Yüzyılın son çeyreğinde Spiro Kostof (1936-1991), yapının onu etkileyen daha geniş bir doğal ve yapıli çevrede ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur (Kostof, 1985). Bu bağlamda, var olduğu bölgenin iklim, topografya, malzeme verileri doğrultusunda şekillenen yerel mimarlık ürünleri bilgi kaynağı haline gelmiştir. Mimarlık tarihi anlayışında yaşanan görüş değişiklikleri süreci sonucunda, kültür ve çevre ile kuvvetli bağları olan yerel mimarlık ürünleri, mimarlık tarihinde önem kazanmıştır (Kavas, 2010, s. 118-119).

Anıtsal mimarlık ürünlerinden daha fazla, var olduğu toplumun kültürel ifadesini ve kullanıcının gündelik yaşamına dair unsurları ortaya koyan konutlar, tarih yazımının konusu olmuştur (Kuban, 1995, s. 13). Bu bağlamda konut tarihi yazımı, arkeologların, antropologların, mimarlık tarihçilerinin, kent tarihçilerinin araştırma konusu olmaya başlayan, disiplinler arası bir alan haline gelmiş ve konut tarihi her disiplinin önemseydiği çerçevede farklı anlatımlar üzerinden üretilmiştir. İlhan Tekeli (1929-), bir bölgenin ve dönemin konut tarihini yazmada üç seçenek olduğunu ortaya koymuştur (Tekeli, 1996, s. 6,10);

“Birincisi, tek konutu analiz nesnesi olarak seçmektir. Zamanlamayı oluşturmak için de onun gelişen tiplerinin ortaya çıkışına paralel olarak aşamaları saptamaktır. İkincisi konutun varlığının toplumsallaşmayla yakından ilişkisinden yola çıkmaktır. Yani toplum ile konutun bir bütün olarak analizin nesnesi olarak ele alınmasıdır. Üçüncüsü ise yeni konut sunum biçimlerinin ortaya çıkışına göre bir aşamalandırmaya gitmektir.”

Tekeli'ye göre konut tarihi yazımında bu üç seçeneğin bir araya getirilmesi ile çok yönlü bir anlatım ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 1996, s. 10). Tekeli'nin önerdiği konut tarihi yazım yöntemi, Leach'ın ortaya koyduğu mimarlık tarihi yazım yaklaşımları ile birlikte değerlendirilebilir. Leach'e göre mimarlık tarihi kendi başına var olabiliyor ise, mimarlığı oluşturan bileşenlerin de kendi tarihi olabilir. Bu bağlamda, *tip* olarak adlandırılan tarih yazım yaklaşımı benimsenmiştir (Leach, 2015, s. 72). Konut, Tekeli'nin birinci seçeneği bağlamında mimarlığın bileşeni olan bir *tip* olarak ele alınabilir ve kendi içindeki gelişmeler üzerinden tarih yazımı oluşturulur. Konut tarihi

yazımının ikinci seçeneği toplumsal ilişkileri göz önüne almıştır. Toplumda görülen sosyal değişimlerin meydana getirdiği konut türleri üzerinden tarih yazımı yapılır. Benzer anlayışla oluşturulan üçüncü seçenekte ise, konut tekil olarak değil onu var eden aktörler üzerinden anlamaya çalışılmaktadır. Aktörlerdeki değişim konut sunum biçimini etkiler ve bu doğrultu üzerinden konut tarihi yazımı gerçekleşir (Tekeli, 1996, s. 11). Sosyal durumun, aktörlerin, yaşam kültürünün değişimi üzerinden okunan konut oluşum süreci Leach'in *coğrafya ve kültür* yaklaşımı ile benzerlik göstermektedir (Leach, 2015, s. 68).

Yapılan bu çalışmada tarihi çevrelerimizin oluşumunda büyük oranda yer alan, *Türk evi* kavramı ile tanımlanan konut birimlerinin tarih yazım metodolojisi ele alınmıştır. Sedat Hakkı Eldem (1908-1988) ile beraber önemi ortaya koyulan kavram, farklı görüşler çerçevesinde tarih yazımına konu olmuştur. *Türk evi* kavramını konu edinen Sedat Hakkı Eldem'in *Türk Evi Plan Tipleri* (1954), Önder Küçükerman'ın (1939-) *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi* (1985), Doğan Kuban'ın (1926-2021) *Türk "Hayat"lı Evi* (1995), Cengiz Bektaş'ın (1934-2020) *Türk Evi* (1996), Hülya Yürekli (1950-2005) ve Ferhan Yürekli'nin (1945-) *Türk Evi Gözlemler-Yorumlar* (2005) metinlerinin yazım yöntemleri, Leach'in ortaya koyduğu tarih yazım *yaklaşımları* çerçevesinde incelenmiş ve metinlerde kavramın ele alış biçimleri karşılaştırılmıştır.

4. *Türk Evi* Kavramı ve Tarih Yazımı

Gündelik yaşama zemin oluşturan yapı çevrenin karakterinin belirlenmesinde önemli bir rol üstlenen konut birimleri buldukları coğrafyaya, yapı biçimine, malzemeye, kullanıcıya, ekonomik verilere, kültürel ve sosyal değerlere bağlı olarak özgün biçimler oluşturmuştur. Farklı bağlamlarda oluşan konut birimleri ortak bazı nitelikler üretmiş; bu ortak dil farklı coğrafyalarda ve aynı zamanda tarihsel süreklilik içerisinde devam etmiştir. Bu çalışmada ortak nitelikler üretmiş bu konut birimlerini tanımlamak için kullanılan *Türk Evi* kavramının kapsamı ve ortaya çıkış süreci incelenmiştir. *Türk evi* kavramını kendine konu edinen seçilmiş metinler bağlamında kavramın ele alınış biçimi ve tarih yazım yaklaşımları tartışılmıştır.

4.1. *Türk Evi* Kavramı

Barınak insanın kendini diğer insanlardan, doğadan, hayvanlardan koruması düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Korunma çerçevesinde üretilen barınak, yuva, köy, kale ve tapınağın bileşiminden oluşmuştur (Kuban, 1996, s. 1). İnsanın gelişmesi ile birlikte barınma niteliği de değişim göstermeye başlamıştır. Barınaklar koruma işlevinin yanı sıra, toplumsal ilişkilerin de yürütüldüğü mekanlara dönüşmüş ve konut ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1996, s. 7). İnsanın kendini anlatma biçimine dönüşen konut, ifade farklılıkları doğrultusunda birbirinden ayrılmıştır (Kuban, 1996, s. 1).

Anadolu, konut mimarisi açısından zengin örneklerle sahiptir. Bölgedeki yerel üsluplar birbirini etkilemiş, bazı ortak teknikler kullanılmıştır. Bu yerel geleneklerin dışında, Anadolu'da özgün bir ev üslubu oluşmuştur. Mimarlık tarihçilerine göre bu özgün Türk konut mimarisi Türkiye ve Balkanlar sınırları içinde bulunmaktadır (Kuban, 1996, s. 4). Özgün Türk konut mimarisi Anadolu'da erken dönemde oluşmuş yapı

teknîği ile üretilen, içinde geliştiği toplumun sosyokültürel ve siyasi yapısı çerçevesinde oluşmuş konut biçimidir (Kuban, 1996, s. 4). 15. yüzyılda gelişmeye başlayan bu konut biçimi, 18. yüzyılda hızlı bir yayılım göstermiştir. 19. yüzyılda ise Türkiye ve Balkanlar'da görülen konutlar ve yerleşim silueti özgün konut geleneğinin ürettiği ortak bir dile sahip olmuştur (Tanyeli, 1996, s. 463).

Genellikle geleneksel konut mimarisi, koruma alanları kapsamında düşünülen *Türk evi* kavramı, onu oluşturan süreci anlamak için kullanılmaktadır. Kavramın ortaya çıkışı ile ilgili farklı düşünceler bulunmaktadır. Eldem, *Türk evi* kavramının oluşmasında önemli bir konuma sahiptir ve kavramın ortaya çıkışını Eldem ile ilişkilendiren görüşler mevcuttur. Fakat Eldem öncesinde de konuyla ilgili öncül çalışmalar bulunmaktadır. Uğur Tanyeli'ye (1952-) göre Celal Esad Arseven'e (1875-1971) ait *Türk San'atı* (1928) kitabında kavram ilk kez ortaya atılmıştır. *Türk Kenti-Türk Evi* (1976) bibliyografisi çalışmasında ise 1910 yılından başlayarak kavramın tartışıldığı metinlere yer verilmiştir. Çalışmada yer alan metinler içerisinde de Hamdullah Suphi'nin *Eski Türk Evleri* metni, konuyu *Türk evi* başlığında ilk kez ele aldığı için vurgulanmıştır. Yavuz Sezer ise *Türk evi* kavramına 1909 yılında Celal Esad'ın ve H. Wilde'nin çalışmalarının öncül olduğunu söylemiştir (Tuztaşı, 2013, s. 71-72). Kavramın kökeni ile ilgili araştırmalar 1909-1930 yılları arasındaki yazılı kaynaklar çerçevesinde gelişmiştir. Bu tarihler öncesinde ise çizim, rölöve, gravür gibi görsel kaynaklarda konut ifadeleri görülmektedir. Bu belgeler gündelik hayat, manzara, mekan kurgusu bağlamında konutu ele almış ve *Türk evini* "Türklerin oturdukları ev" olarak betimlemiş olmaları açısından önemlidir. Tüm bu süreçte *Türk evi* kavramının ortaya çıkışı ile ilgili kesin sonuçlara ulaşılamasada kavramın 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak şekillendiği söylenebilir (Tuztaşı, 2013, s. 74). *Türk evi* araştırmalarında başta gelen isimlerinden biri olan Eldem ise çalışmalarında kavramı oluşturan yapı grubunu incelemiş, belgelemiş ve modern tasarım ile ilişkilendirmiştir. Çalışmaları doğrultusunda Eldem, *Türk evi*'nin modern ve milli bir Türk mimarisine temel olacağını, döneminin modernist gündemi çerçevesinde *Türk evi*'nin zaten modern olduğunu belirtmiştir (Bozdoğan, 2015, s. 281).

4.2. *Türk Evi* Konusunda Tarih Yazımı Yaklaşımları

Sedad Hakkı Eldem'in öncüllerinden biri olduğu *Türk evi* kavramının, Eldem ve ardıl çalışmalarda ele alınış biçiminin çeşitlendiği, farklı bakış açıları çerçevesinde incelendiği görülmüştür. Bu yorum farklılıkları doğrultusunda *Türk evi* kavramının tarih yazımı da çeşitlilik göstermektedir. Seçilen metinler *Türk evi* kavramını, gelişim evreleri ve tipolojik özellikleri, kökenine dair tartışmalar, geleneğin gelişimi, toplum ve konut ilişkisi, coğrafya ve kültür etkisi, günümüz ile bağlantısı ve güncel kavramlar ile değerlendirilmesi bağlamında ele almıştır. Metin kapsamında kavramı farklı açılardan değerlendiren metinlerin metodolojik yaklaşımları üzerinden *Türk evi*'nin mimarlık tarihi yazımı incelenmiştir.

Türk evi üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir başvuru kaynağı olan Sedad Hakkı Eldem'in *Türk Evi Plan Tipleri* (1954) kitabı, Milli Mimari çalışması olarak 1940 yılında tamamlanmış fakat 1954 yılında basılmıştır (Eldem, 1954, s. 7). Eldem'e göre *Türk evi*, Osmanlısınırları içerisinde, Anadolu ve Rumeli'de gelişmiş, özgün niteliklere sahip konut tipidir. *Türk evi*, Anadolu'da üretilmiş, buradan Osmanlı'nın

yayılm izleri boyunca Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan'a doğru taşınmıştır. Varlığını devam ettirdiği beş yüz yıl içinde *Türk evi*, çeşitli coğrafya, kültür, iklim özellikleri çerçevesinde gelişim göstermiş, yerel gelenek ile bütünleşmiş ve farklı tipler doğurmuştur. Bu farklılaşmaya rağmen *Türk evi*'nin, Eldem'e göre, değişmeyen ve yayılım gösterdiği geniş coğrafyadaki örneklerini birbirine bağlayan unsur plan tipidir (Eldem, 1954, s. 11-12).

15. yüzyılın ikinci yarısı ile 19. yüzyılın sonlarını kapsayan dönemdeki konutların plan organizasyonları üzerinden tipolojik sınıflandırma yapan ve geniş coğrafyadaki farklı örnekleri önerdiği tipolojik kategoriler ile birbirine bağlayan Eldem'e göre plan tipleri evrimsel bir sürecin ürünleridir. Bu evrimsel süreçte tipler, birbiri ardına sıralanmış şekilde değil birbirine koşut şekilde oluşturulmuştur. Bu bağlamda *oluşturulan en ilkel tip sofasız plan tipidir. Dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı* plan tipleri sırası ile evrim basamaklarını oluşturmaktadır. *Dış sofalı plan tipi* Eldem'e göre Türkler öncesi Anadolu'da bulunan Hitit ve Helenistik evlerde de görülmektedir. Çalışma kapsamında rölöve çalışmaları yapılan yapılar zaman, coğrafya gibi etkilerden bağımsız olarak bahsi geçen plan tiplerine örnek teşkil edecek şekilde kullanılmıştır (Eldem, 1954, s. 24-25).

Önder Küçükerman *Türk evi* kavramını *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi* (1985) kitabında, "*Türklerin Anadolu'da geliştirdikleri yaşama çevresi*" olarak tanımlanmış ve *Geleneksel Türk Evi* olarak adlandırmıştır. *Türk evi* kavramı Küçükerman tarafından, gerçek anlamı ve kökeni, bütünü oluşturan oda kavramı, konut ve oda ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Bu çerçevede sorulan sorulara verilen cevaplar ile *Türk evi*'nin köken tartışmaları ve gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır (Küçükerman, 1985, s. 16).

Küçükerman'a göre, Anadolu'da bulunan *Türk evi*'nin dayandığı kaynak göçerlik dönemine kadar uzanmaktadır. Göçerlik döneminde oluşturulan "*sınırlayıcı, koruyucu yaşama çevresi*" Güneydoğu Anadolu'da açık orta mekanlara, Akdeniz'de açık oda ve hayatlara evrilmiştir. Bu yaşama çevresinin son basamağı Kuzey ve Orta Anadolu bulunan kapalı sofalardır (Küçükerman, 1985, s. 27). Bu yayılımı gösteren *Türk evi*, Anadolu'yu "*tarihsel-kültürel değerleri*" bağlamında *açık bölge (kıyılar)*, *iç bölge (korunaklı iç kısım)*, *karişim kuşağı (iki bölge arasında kalan alan)* olarak üç ana bölüme ayıran Küçükermana göre, *iç bölgede* ortaya çıkmıştır (Küçükerman, 1985, s. 48-49).

Küçükerman'a göre, göçebe kültüründe "*bağımsız yaşam alanını*" oluşturan çadır, "*bağımsız yaşama birimi*" olan odaya dönüşmüştür. Odalar çevresindeki ortak yaşam alanı olan sofalar ile birbirine bağlanmış, bu durum evin oluşumunu hazırlamıştır (Küçükerman, 1985, s. 27). *Türk evi* kavramı Küçükerman tarafından, çadırda bulunan iç yaşantının uzantısı olan oda, bu odaların çeşitli koşullar altında bir araya gelmesi ile oluşan yaşam çevresi olarak görülmüştür (Küçükerman, 1985, s. 53). Küçükerman, yapıların *Türk evi* olarak değerlendirilebilmesi için, odalar ve ortak alanların ilişkileri çerçevesinde oluşan plan düzenini bir dil olarak kullanılmıştır. Oluşan bu ortak plan düzenleri, *Türk evi*'nin evrimini ve bölgesel farklılıkların yapı üzerine etkisini gösterir (Küçükerman, 1985, s. 100).

Doğan Kuban, *Türk "Hayat"lı Evi* (1995) metninde *Türk evi* kavramı tartışmasını,

konut geleneğinin gelişimi, tarihi, morfolojisi üzerinden yürütmüştür (Kuban, 1995, s. 5). Osmanlı dönemi konut mimarisinin gelişimini, *Hayatlı evi* ve evrimini ele almıştır. Kuban *Türkevi*'ni, on altıncı yüzyılda başlayan, temel ve zemin katın taş, üst katların kerpiç ve ahşaptan inşa edildiği, ortak tipolojiye, orantılara sahip, Orta Anadolu ve Anadolu'nun doğusundan Balkanlara uzanan konut tipi olarak tanımlamış ve *Hayatlı ev* olarak adlandırmıştır (Kuban, 1995, s. 15-16). *Türk evi* ya da *Hayatlı ev*, Kuban'a göre etnik bir anlam ifade etmemekte kültürel bir anlam taşımaktadır. Türkçe konuşan, kültürel nitelikleri ile diğer halklardan ayrılan Türk halkı, Osmanlı'nın ilk fetih alanları ile örtüşen coğrafyada kendi ev kültürünü yaratmıştır (Kuban, 1995, s. 22-23).

Kuban'a göre bahsi geçen coğrafya sınırlarında görülen ev tipinin temelini erkek egemen Türk-İslam ailesi oluşturmaktadır. Kadının aile ve toplumdaki yeri konut tipinin şekillenmesinde önemli davranışsal ve sosyal girdi olmuştur. *Türk evi*'nin mekânsal özelliklerinde ise Ortadoğu ve Orta Asya'da görülen Antikiteden bu yana kullanılan revaklı ya da revaksız, bir avluya açılan iki odadan oluşan plan düzeninin etkili olduğu düşünülmektedir (Kuban, 1995, s. 20-21). Anadolu Türk konut geleneği, Kuzey Suriye ve Mezopotamya ile etkileşim halindedir. Suriye ve Mezopotamya'da görülen eyvan ile bağlantılı revak ve tarma, *Türkevi*'nin klasik biçimlenişi ile benzer mekânsal düzene sahiptir. Türk kavimlerinin batıya doğru ilerleyişi Mezopotamya ve Suriye'den alınan bilgileri Batı Anadolu'ya taşımış, Türk kültürünün etkisi ile özgün bir konut dili oluşmuştur (Kuban, 1995, s. 26,28). Kuban'a göre *Türkevi*'ni oluşturan öğelerden olan oda ise, mekânsal kurgusu ile göçer geleneğinden aktarılan Orta Asya çadır hayatının izlerini sürdürmektedir (Kuban, 1995, s. 45).

Kuban, *Türkevi*'nin evrimsel bir süreci olduğunu ortaya koymuştur. 16.-17. yüzyıllarda ahşap malzemenin kullanımıyla birlikte *Türkevi* klasik biçimine ulaşmaya başlamıştır (Kuban, 1995, s. 53). Kübik tek cepheli konutlardan, daha açık planlı biçimlere geçiş 17. yüzyılda olmuştur. Bu örneklerde birinci kat kerpiç dolgu ile kullanılan ahşaplar ile oluşturulmakta ve çıkma kavramı görülmeye başlanmaktadır. Kuban'a göre *hayatlı evin* klasik dönemi 18. yüzyılda görülmektedir (Kuban, 1995, s. 56-57). Oda sayısında artma, ev yapılacak alanın büyüklüğü, mekanların boyutları eyvan ve oda ilişkilerini değiştirmeye başlamıştır. U şeklindeki mekânsal kurgu aksel ve merkezi mekân tiplerinin ilk basamağını oluşturmuştur. 19. yüzyılda evin ana karakteri olan yarı açık mekân nitelik değiştirmeye başlamış ve bir iç mekân haline gelmiştir (Kuban, 1995, s. 63-64). Bu durum iki tarafında odaların bulunduğu orta sofalı ve *hayatlı evin* mekânsal dizilimini devam ettiren haç biçimli sofalı iki tipin oluşmasına sebep olmuştur (Kuban, 1995, s. 69). *Türk evi*'nde görülen bu evrim, konutun temel özelliği olan yarı açık galerinin yol olmasına ve kendine ters düşerek özgün niteliğinin yitirilmesine neden olmuştur (Kuban, 1995, s. 23).

Türkevi özelliği gösteren evlerin en eskisinin üç yüzyıllık olduğunu söyleyen Cengiz Bektaş, *Türk Evi* (1996) kitabında yapı geleneklerinin birkaç yüzyıl içinde oluşacak bilgi birikimi olmadığını ifade etmiştir. Bektaş, günümüzde Orta Anadolu'da bulunan yapı tekniğinin en az Hitit Uygarlığı ile bağlantısı bulunduğunu söylemektedir (Bektaş, 2019, s. 31). Anadolu'da bulunan evlerde görülen zeminden yapının bir miktar kaldırılması, düz damların dolaşım ve ışık olarak kullanılması, mekân dizilimleri, taş işçiliği Bektaş'a göre Çayönü, Çatalhöyük, Likya gibi eski Anadolu medeniyetleri ile

bağlantılıdır (Bektaş, 2019, s. 12-22). Çayönü, Hacılar, Kültepe Anadolu uygarlıklarının yerleşim alanlarında, taş temeller üzerine ahşap hatıllar ile desteklenmiş kerpiç duvarlı evlerin örneklerine Anadolu'da hala rastlanmakta, yapı sisteminin sürekliliği görülmektedir (Bektaş, 2019, s. 15-17).

Bektaş'a göre, Anadolu uygarlıklarının uzun süreçler içerisinde ortaya koyduğu birikim, Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile üzerine Orta Asya'dan izler katmıştır. Bu birikim süreci Osmanlı'nın beş yüzyıllık düzeni ile beraber bir sentez haline gelmiş ve ortak bir yaşama kültürü oluşturmuştur. Üretilen ortak yaşam kültürü Balkanlar'dan Anadolu'ya ortak yönleri, temel ilkeleri bulunan bir ev dili oluşturmuştur (Bektaş, 2019, s. 27). Kültürün geliştiği yer olan başkent İstanbul'dan Anadolu ve diğer ülkelere iletilen değerler, o yerin coğrafyasından, iklim özelliklerinden, tarihi alt yapısından, gündelik yaşamından gelen bilgiler ile birleşir (Bektaş, 2019, s. 133-135). Bugün, üretilen bu ortak Osmanlı ev dili yerel değerler ile birleşir ve yaşanan yerin sahiplerince Makedonya evi, Bulgaristan evi, Yunanistan evi olarak adlandırılabilir. Bu çerçevede Bektaş'a göre, Osmanlı ile beraber oluşmuş, eski Anadolu uygarlıklarına kadar inen ortak yaşama kültürünün yarattığı ev, "Türkiye evi" ya da Türkiye vatandaşlarının üst kimliği bağlamında "Türkevi"dir. (Bektaş, 2019, s. 29).

Hülya ve Ferhan Yürekli, *Türk Evi Gözlemler-Yorumlar* kitabında (2005) *Türk evi* kavramını günümüz değer sistemi ile ele almışlardır. *Türk evi*'nin tarihsel niteliklerinden ziyade mimari özellikleri ile değerlendirmişlerdir (Yürekli, 2005, s. 10). Yazarlar tarafından *Türkevi*, güncel mimari kavramlar ile birlikte değerlendirmiş ve bu kavramlar ile özellikleri açıklanmıştır. Japon ve İngiliz konut örnekleri ile *Türkevi* birlikte değerlendirilmiş benzer ve farklı olan noktalar yazarlar tarafından ortaya konmuştur (Yürekli, 2005, s. 14). Modern dönemde yurt içi ve dışında inşa edilmiş yapılarda *Türkevi* özellikleri aranmış ve modern dönemin ileri gelen batılı mimarlarının düşüncelerinin *Türkevi*'nde bulunduğu savunulmuştur (Yürekli, 2005, s. 76).

Hülya ve Ferhan Yürekli tarafından evrensel mimarlık değerleri çerçevesinde tartışılan *Türkevi*, göçerlik dönemi ile bağlantı kurularak işlevlerin *katmanlaştırıldığı*, sıkıştırıldığı harekete olanak veren bir sistem olarak düşünülmüştür (Yürekli, 2005, s. 38). *Türk evi*'nin yalın ve modüler plan kurgusu *minimalist* anlayış ile ilişkilendirilmiş, yine göçerlik ile bağlantı kurularak konutların fazlalıktan arınmış olması, ahşap elmanlar ile oluşturulması *hafiflik* niteliğinin göstergesi olarak kabul edilmiştir (Yürekli, 2005, s. 42-44). *Geçirgenlik* kavramı ise *Türkevi*'ndeki mekân kurgusunda açık ve kapalı alanların akışkan olması, panjur kafes kepenk gibi elemanlar ile görsel ilişkisinin kontrolünün sağlanması, bahçe duvarları ve zemin kat açıklık düzeni ile mahremiyetin sağlanması ile açıklanmıştır (Yürekli, 2005, s. 45-48). Yazarlar *Türkevi*'ni *esneklik* kavramı çerçevesinde değerlendirirken hem odanın kullanım biçimini hem de yapının tasarım sürecinde modüler odalar sayesinde büyüyebilmesini veri olarak kullanmışlardır (Yürekli, 2005, s. 52).

Güncel mimarlık kavramları bağlamında değerlendirilen *Türk evi*, bu özellikler çerçevesinde doğuda Japon batıda İngiliz konut geleneği ile karşılaştırılmıştır (Yürekli, 2005, s. 58). Japon konut geleneğinin kullanılan malzemelerin hafifliği, sadelik ve işlevsel katmanlaşma, iç dış mekân kurgusu, mekanların işlevsel esneklikleri bakımından

Türkevi ile benzer olduğu, aradaki farklılığın Japon konut geleneğinin soyut kavramlar bağlamında inşa edilmesi olduğu öne sürülmektedir (Yürekli, 2005, s. 62-64). İngiliz konut geleneğinin ise *Türkevi*'nden, işlev farklılıklarına göre mekanların konut içinde dağılması, ağır ve kalıcı yapılar olması, bütün olarak inşa edilmesi ve esnekliğe izin vermemesi yönünden farklılaştığı düşünülmektedir. Değerlendirme sınırını oluşturan kavramlar çerçevesinde hafiflik, esneklik, katmanlaşma için Japon, Türk, İngiliz konut geleneği sıralaması yapılmaktadır (Yürekli, 2005, s. 70-72).

5. Sonuç

Çevremizin karakteristik görünümünü oluşturan, tarihsel süreç içerisinde biriken bilginin, kültürün, tekniğin göstergesi olan, döneminin sosyal yaşamının izlerini taşıyan konut birimleri Leach'in bakış açısına göre kendi tarihinin yazılabileceği bir *tip* olarak ele alınabilir.

Çalışma kapsamında bir tip olarak tarih yazımı yapılan *Türkevi* kavramını konu edinen metinler incelendiğinde kavramın farklı bakış açıları çerçevesinde tartışıldığı görülmüştür. Fakat yapılan tüm tartışmaların zeminini *teknik* oluşturmaktadır. İncelenen metinler çerçevesinde anonim mimarlık ürünü olan *Türkevi* kavramının ele alınışının plan kurgusu üzerinden irdelendiği görülmüştür. Metinlerde kavramın oturtulduğu çerçeve değişse de plan *Türkevi* tarih yazımının başlangıcını oluşturmuştur. Bu bağlamda Eldem tipolojik bir sınıflandırma; Küçükerman ve Kuban köken tartışmaları; Hülya-Ferhan Yürekli ise karşılaştırma ve tematik okumalar yapmak için plan organizasyonunu tarihsel süreklilikte okunan *teknik* olarak metinlerinin ana eksenine yerleştirmişlerdir. Bektaş, Küçükerman ve Kuban'a benzer şekilde, kavramın kökenini ortaya koymak için yapı *tekniki* üzerinden *Türk evi*'ni incelemiştir. *Teknik* olarak adlandırılan tarih yazım yaklaşımının yanı sıra incelenen metinlerde *Türkevi*'nin Orta Asya, Yakın Doğu, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları ile bağlantısı kurulmuş, Türk-İslam kültürü ile birleşimi irdelenmiş, Anadolu ve Balkanlar'da ortak *coğrafya ve kültür* sınırları içerisinde gelişim çerçevesi çizilmiş, güncel mimarlık kavramlarından oluşan *temalar* bağlamında Türk evi'nin farklı bir okuması yapılmıştır. Leach'in de (2015, s. 54-57) işaret ettiği bir yola başvuran metinler kendi *Türkevi* tarih yazım biçimlerini destekleyecek, fikirlerini ortaya koyacak, güçlendirecek birçok tarih yazım yaklaşımlarını bir arada kullanmıştır.

Genel olarak *Türkevi* tarih yazımı, onu oluşturan tekniklerin anlatımı üzerinden kurgulanmış, coğrafya ve kültür etkileşimleri çerçevesinde bu özgün konut geleneğinin gelişim sınırları çizilmiş, tarih yazım yöntemi bu yaklaşımla desteklenmiştir. Bu bağlamda konut geleneğinin tipolojik özellikleri ortaya konmuş, bu özelliklere göre sınıflandırılması yapılmış, Orta Asya, Yakın Doğu, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları ile bağlantısı kurulmuş, Türk-İslam kültürü ile birleşimi irdelenmiş, Anadolu ve Balkanlarda ortak kültür ve coğrafya sınırları içerisinde gelişim çerçevesi çizilmiştir. *Türkevi* kavramının yapım yönteminde kullanılan tekniğin eski Anadolu Uygarlıklarının ortaya koyduğu bilginin devamı olduğu vurgulanmıştır.

Metinlerdeki bu ortak anlayışın dışında geliştirilecek alternatif yollar ile *Türkevi* kavramının, Leach'in (2015, s.82) gündeme getirdiği farklı bir tarih yazım yaklaşımı olan *tema ve analogi* doğrultusunda, bireysel ve toplumsal anlamı, maddi varlığının

ötesinde tinsel arka planı, kullanıcıyı için oluşturduğu aidiyet hissi, temsiliyet ve kimlik aracı olma durumu, insan ve çevre arasında kurguladığı bedensel ve duyuşal bütünlük, geçmiş-bugün-gelecek arasında bir süreklilik ve etkileşim üretme potansiyeli gibi farklı bakış açıları ile hem mimarlık alanında hem de disiplinler arası bir çerçevede yeniden ele alınması mümkündür.

Kaynakça

- Bektaş, C. (2019). *Türk Evi*. İstanbul: Yem Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2015). *Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. (Çev. Birkan, T.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Eldem, S.H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Kavas, K.R. (2010). Sivil Konut Mimarisi Araştırmalarının 20. Yüzyıl Mimarlık Tarihi Yazımı Perspektifleri Işığında Değerlendirilmesi, *Akdeniz Sanat*, 3 (6), 37-46.
- Kavas, K.R. (2009). Sanat Tarihi- Mimarlık Tarihi Arasındaki Değişen İlişkilerin Sivil Konut Mimarisi Araştırmaları Bağlamında Değerlendirilmesi, *Akdeniz Sanat*, 2 (4), 117-128.
- Kostof, S. (1985). *A History of Architecture, Settings and Rituals*. Oxford University Press.
- Kuban, D. (1995). *Türk "Hayat"lı Evi*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Kuban, D. (1996). Ev Üzerine Felsefe Kırıntıları. (Der. Sey Y.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde. (s. 1-5). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları.
- Leach, A. (2015). *Mimarlık Tarihi Nedir?*. (Çev. Doğan, H.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Minor, V.H. (2013). *Sanat Tarihinin Tarihi*. (Çev. Soydemir, C.) İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tanyeli, U. (2018). Mimarlık Tarihinin İcadı Mimarlığın İcadıdır ya da Mimarlığı Tarihyazımı mı İmal Eder? *Arredemento Mimarlık Tasarım Kültür Dergisi*, 2018/06, 72-95.
- Tanyeli, U. (1996). Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni. (Der. Sey, Y.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde. (s. 405-472). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (1996). Konut Tarihi Yazıcılığı Üzerine Düşünceler. (Der. Sey, Y.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* içinde. (s. 6-14). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tuztaşı, U. (2013). İdealleş[tiril]miş “Türk Evi” Fikrinin Historiyografik Çözümlemesi. *International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 66-91.

Yürekli, H. ve Yürekli, F. (2005). *Türk Evi Gözlemler-Yorumlar*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.